

August Petermann †,

af Ed. Erslev.

Overalt i Verden, hvor der er Kjærlighed til Geografien, vil man med Sorg have modtaget Underretning om Dr. Petermanns bratte Død. Ingen Geograf i vore Dage har et saa stort Navn som han, og ingen har udrettet saa meget for Geografien som han. Det er derfor ogsaa passende, at „Geogr. Tidsskr.“ meddele nogle Oplysninger om ham og hans Virken. Grundlaget for det efterfølgende er dels forskellige Biografier, som ere udkomne efter hans Død, og dels et Brev, som godhedsfuldt er os tilsendt fra en af hans Landsmænd, der stod ham nær og kjendte ham nøje.

August Petermann fødtes den 18de April 1822 i Bleicherode i Harzen, hvor hans Fader var Aktuar og levede under tarvelige Vilkaar. Allerede som Dreng, da Petermann i sit 14de Aar sendtes til Gymnasiet i den nærliggende By Nordhausen for at uddannes til Theolog, viste han sit store Talent for Kaarttegning. 1839 havde Prof. Heinrich Berghaus grundet en geografisk Kunstskele i Potsdam, og derhen sendtes den 17aarige Petermann, i det han blev optaget som Søn af Berghaus, der betalte alt for ham. Skolen blev ikke talrig besøgt, og i fem Aar talte den kun tre Elever, hvoraf den ene var Petermann og den anden den dygtige Kartograf Henry Lange; senere hen fik Skolen flere Elever, og deriblandt den dygtige Geograf, Dr. Hermann Berghaus, der er en Brodersøn af Heinrich Berghaus. Den geografiske Kunstskele var i mange Henseender mønsterværdig, og Eleverne fik dér Undervisning i Opmaaling, Kartografi, Kobberstik og Litografi; videnskabelige Opgaver gik Haand i Haand med Teknikken, og da nu Heinrich Berghaus netop den Gang var sysselsat med Udgivelsen af sit „Physikalischer Atlas“, var her en ypperlig Lejlighed for Eleverne til at trænge dybt ind i Geografiens forskellige Grene, saa vel det videnskabelige som det tekniske. Omgangen i Berghaus's Hus var meget behagelig, og mange udmærkede fremmede kom jævnlig dér, saaledes bl. a. Alexander v. Humboldt. Det er en Selvfølge, at Petermann allerede tidlig havde overordentlig Lyst til at foretage Rejser i fremmede Verdensdele; men den Gang var det vanskeligere at blive Deltager i en Expedition end i vore Dage, og han naaede aldrig at komme uden for Europa.

Petermanns Virksomhed ved Berghaus's „Physikalischer Atlas“ gav Anledning til, at han kom over til England. Den skotske Geograf Alexander Keith Johnston fattede nemlig den Tanke at udgive et fysisk Atlas paa

engelsk, og Lange saa vel som Petermann droge saaledes over paa hin Side Kanalen. Petermann opholdt sig af denne Grund i to Aar i Edinburgh, og han bosatte sig derpaa i London. Til Held for ham fandt han her en Velynder i den preussiske Minister, Friherre v. Bunsen, der er kjendt for sine Arbejder, dels i Theologi, dels om ægyptiske og romerske Oldsager, og som vi kjende saa godt, fordi han i sin Tid tog Ordet for den schleswig-holsteinske Sag. Ved sin høje Velynders Hjælp fik Petermann sat igjennem, at to tyske lærde, nemlig Barth og Overweg, bleve Deltagere i Richardsons Expedition til Bornu (1849). I London grundede Petermann et geografisk Etablissement, han blev „Geographer of the Queen“, og han havde allerede nu en høj Rang iblandt sine Standsfæller. I Aaret 1854 fik han imidlertid Tilbud fra Firmaet Justus Perthes om at overtage Pladsen som Leder af den allerede den Gang hæderlig kjendte geografiske Anstalt i Gotha, og fra nu af begyndte Petermanns verdenslysende Bane. Alle ældre ville mindes den Opsigt, som det vakte, da i Februar 1855 det første Hefte af „Mittheilungen“ udkom, og man saa snart, at det var et geografisk Tidsskrift, hvortil man ikke tidligere havde haft Magen. Tiden var ogsaa særlig gunstig for et saadant Tidsskrift, i det to vigtige Spørgsmaal optog det væsentlige af alle Geografers Interesse. Paa den ene Side var der Afrika, som nu først var begyndt at lukkes op for Granskningen, paa den anden Side var der Nordpolsegnene, der efter Franklins uheldige Togt bleve Maalet for den ene Expedition efter den anden. Som man véd, har Petermann i sit Tidsskrift særlig dvælet ved disse Spørgsmaal, og man kan uden Overdrivelse sige, at uden hans Medvirken vilde en stor Del af de Expeditioner, som have undersøgt Afrika og Nordpolsegnene, ikke være komne i Stand. Dr. Behm siger meget rigtig i sin Nekrolog om Petermann, at „han som en Hersker i sit Rige i mange Aar alene og med kraftig Haand styrede de afrikanske Opdagelser“; ogsaa med Hensyn til Nordpolsagen har man altid med Interesse lyttet til hans Raad, selv om han ogsaa indtil Dato har faaet Uret i sin Tanke, at man til Skibs kan naa Nordpolen. Det var dog ikke alene disse Sager, som med stor Dygtighed afhandlede i Tidsskriftet. Nej! der er i Løbet af over 20 Aar ikke sket en eneste geografisk Opdagelse af Vigtighed, uden at den har faaet Plads deri, og man maa undres over, at det har lykkedes en Privatmand saaledes at kunne gjøre sit Tidsskrift til et Midt-

punkt for hele sin Tids geografiske Viden. At Petermanns overordentlige Dygtighed i alle de Sager, som vedrøre Kaarttegning, har øvet en væsentlig Indflydelse paa Tidskriftet og dets Udbredelse, har man kun nødig at nævne; thi mangfoldige af de Kaart, som findes deri, høre til det skjønneste af hvad Kartografien har frembragt. For Resten maa man ikke glemme at sige, at Petermanns Tidskrift efter sit hele Anlæg ikke kan sammenlignes med et sædvanligt Tidskrift, der er indrettet til at „læses“; det er for største Delen en Materialsamling, i hvilken de allerfleste Afhandlinger for at forstaaes kræve en udviklet Kundskab til de enkelte Æmner. Rigdommen paa lagttagelser, som ere nedlagde deri, er imidlertid overordentlig, og derfor vil dette Tidskrift i lange Tider vedligeholde sin Værdi. — Som et Supplement til „Mittheilungen“ kan man opstille Stielers Atlas, der under Petermanns Ledelse har modtaget saa store Forbedringer, at det ikke er overgaaet af noget andet udkommet Atlas. Som et Vidnesbyrd for, hvor skattet det er, kan man nævne, at der af Udgaven for 1871—75 er blevet afsat ikke færre end 11,000 Exemplarer, og det uagtet hvert Exemplar i Boghandelen koster imellem 50 og 60 Kroner, — altsaa i alt 600,000 Kroner for et eneste Oplag af et Kaartværk.

Det følger af sig selv, at Petermann paa mangfoldige Maader har faaet Anerkjendelse for sin omfattende og storartede Virksomhed. Den største Pris satte han selv paa, at det geografiske Selskab i London tildelte ham sin store Guldmedaille, en Ære, der ellers kun bliver rejsende og Opdagere til Del.

Petermann havde mange forskellige Egenskaber, der gjorde ham det muligt, at skaffe sig en saa fremragende Plads, som han indtog. „Han havde,“ siger *Behm*, „et tærkt Legeme, der let taalte alle Strabadser, Ophidselser

og Anstrængelser, en Viljekraft, der ikke lod sig hæmmes af Skranker, en beundringsværdig Udholdenhed og en sjælden Bevægelighed, en til Vane bleven Jærnfid, en stor Færdighed i at bruge Mennesker og Ting, særlig ogsaa Dagspressen og den offentlige Mening til sine Formaaes Fremme, Skarpsindighed til altid at finde paa nye Midler og Veje, naar de gamle ikke førte til Maalet, en aldrig hvilende Ærgjerrighed.“

Des værre — han havde ogsaa sine Skyggesider. Dersom han havde været mindre hensynsløs i sin Opførsel og i sine Meninger, vilde han have vundet større Sympathi og Understøttelse hos sine Standsfæller og Medarbejdere. Og hertil kom en Mangel ved hans personlige Forhold. Han var to Gange gift, første Gang med en engelsk Dame, fra hvem han dog skiltes efter 19 Aars Ægteskab, og anden Gang med en Landsmandinde. Han følte sig tit meget uheldig i sit private Liv, og han talte adskillige Gange om, at han rimeligvis vilde ende sin Tilværelse paa lignende Maade som hans Fader, Broder og to Fætttere, der havde taget sig selv af Dage. Den 25de September fandt man ham dræbt i hans Værelse, og at det var en længe overlagt Gjerning, kunde man se deraf, at han endnu som Lig i Haanden holdt et Brev, dateret den 6te September, hvori han havde nedskrevet sine sidste Bestemmelser o. s. v. — Han blev saaledes kun 56 Aar gammel.

Det følger af sig selv, at ligesom Petermanns Virksomhed allerede har baaret, saaledes vil den ogsaa fremdeles bære rige Frugter paa mangfoldige Steder og for lange Tider. Det glæder os at kunne tilføje, at hans Tidskrift vil blive fortsat under Ledelse af to af hans dygtigste Medarbejdere, nemlig den lærde Geograf Dr. *E. Behm* og den udmærkede Kartograf *Hassenstein*.

Fra det indre af Avstrallandet,

et Brev til Redaktøren af „Geografisk Tidskrift“, af *V. Fourier*.

De véd, at jeg forrige Aar rejste til Avstralien, og at det var min Agt at gjøre forskellige Ture ind i dette Land, der jo har faaet Navn af et Kontinent. Jeg har ikke glemt mit Løfte at skrive noget til det af Dem redigerede Tidskrift, og her har De mig. Skulde De finde, at mine Meddelelser ikke helt svare til Deres Forventninger, beder jeg Dem at søge Grunden, ikke i Mangel

paa god Vilje, men i den forfærdelige avstralske Tørhed som sløver Legeme og Sjæl, ja! som endog kan bringe en Franskmand til at glemme, at han ejer Tankens Gave. I det mindste forekommer det mig, at alle de Meddelelser, jeg har læst fra avstralske rejsende, saa som af en Stuart, Howitt, Mc. Kinlay, Gosse, Giles o. s. v., udmærke sig ved en Tørhed, som jo ellers ikke plejer at